

Дослідницька еколого-натуралістична робота в структурі ціннісних орієнтацій старшокласників на етапі професійного самовизначення

Світлана ШЕВЧУК,

керівник гуртків Житомирського обласного центру еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді

Ціннісні орієнтації є важливим компонентом структури особистості, в них ніби резюмується весь життєвий досвід, накопичений особистістю в індивідуально-конкретній ситуації [1, с. 20]. Найінтенсивніше процес формування індивідуальної системи ціннісних орієнтацій відбувається в ранньому юнацькому віці. Цей етап надзвичайно важливий для становлення світогляду, самовизначення особистості. Старший шкільний вік є періодом удосконалення розумових якостей, оволодіння складними інтелектуальними операціями, швидкого розвитку спеціальних здібностей, формування самосвідомості. Старшокласники мають власну думку, незалежні в судженнях, складають плани щодо профільного навчання в майбутньому [2, с. 27].

У період ранньої юності зростає мотивація самоактуалізації й самовдосконалення, навчально-пізнавальний мотив стає більш стійким, в учнів спостерігається інтерес до творчої, зокрема дослідницької, діяльності, вони прагнуть удосконалити свої навчальні вміння, цікавляться раціональною організацією розумової праці. У них формуються мотиви професійного й життєвого самовизначення. Особливостями мотивації учнів старшого шкільного віку до вивчення природничих дисциплін та навчально-дослідницької діяльності у гуртках, секціях еколого-натуралістичного напрямку є: уміння визначати мету під час постановки завдань, прагнення оцінити її реалістичність, передбачення соціальних наслідків своїх вчинків, формування культури розумової праці. Найважливіша психологічна умова для виникнення і розвитку життєвих перспектив вихованців – це їхні ціннісні орієнтації. Зміни у власному організмі та зовнішності, певна невизначеність становища (вже не дитина, але ще й не дорослий), ускладнення життєвої діяльності та розширення кола осіб, з якими вихованець мусить узгоджувати свою поведінку, – все це різко активізує в юнацькому віці ціннісно орієнтовану діяльність. Наявність певної системи цінностей є передумовою формування зрілих життєвих планів, особистісного і професійного самовизначення юнаків [3, с. 23].

Ціннісні орієнтації – це елементи структури особистості, що характеризують змістовий аспект її спрямованості. У результаті визначення цінностей фіксується істотне, найбільш важливе для людини. Ціннісні орієнтації – це стійкі, інваріантні утворення моральної свідомості: основні ідеї, поняття, «ціннісні

блоки», компоненти світогляду, що виражають суть моральності людини, а отже, і загальні культурно-історичні умови та перспективи. Зміст їх мінливий і рухливий. Система ціннісних орієнтацій є «згорнутою» програмою життєдіяльності та слугує підставою для реалізації визначеної моделі особистості.

У багатьох дослідженнях зазначається, що юнацький вік сенситивний, сприятливий для утворення ціннісних орієнтацій як стійкої якості особистості, що позитивно впливає на становлення світогляду, ставлення до навколишньої дійсності [4, с. 4–15]. Тому вдало скерована керівниками гуртків дослідницька еколого-натуралістична робота школярів, а зокрема й старшокласників, буде супроводжуватися змінами на краще в різних сферах розвитку особистості – *пізнавально-діяльнісній, мотиваційно-вольовій, змістово-операційній, емоційній, самооцінній сферах*.

Можна стверджувати, що пошуково-дослідницька еколого-натуралістична діяльність школярів є важливим стимулюючим фактором розвитку творчої особистості, формування її творчої активності, самостійності та громадянської свідомості [2, с. 21].

У Житомирському обласному центрі еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді дослідницька робота посідає чільне місце в структурі ціннісних орієнтацій старшокласників, зокрема на етапі професійного самовизначення.

Протягом останніх десяти років ми спостерігаємо значне підвищення дослідницької активності вихованців, особливо старшокласників. Це, в свою чергу, значною мірою вплинуло на бажання дітей поглиблено вивчати наукові дисципліни, суміжні з

профілем навчально-творчої діяльності, проблематикою навчально-дослідницьких проєктів. Вихованці постійно прагнуть до творчого оволодіння новими знаннями та вміннями. Вони більш готові до співпраці та співтворчості з педагогами й учнівським колективом, ніж діти, які не займаються дослідницькою діяльністю.

Еколого-натуралістична дослідницька діяльність допомагає учням у професійній орієнтації та допрофесійній підготовці. Займаючись, наприклад, у гуртку для старшокласників «Юні медики», гуртківці ознайомлюються не тільки із навчальною програмою гуртка, а й зі специфікою професій лікаря, біолога, фармацевта; поглиблено вивчають анатомію, фізіологію людини. У процесі дослідницької роботи вихованці оволодівають новими знаннями, вміннями та навичками. Багато випускників цього гуртка обирають для себе в подальшому житті професію, яка пов'язана з медициною, біологією, фізіологією.

Дослідницька еколого-натуралістична робота учнів стимулює розвиток у них креативності та розумових процесів, спрямована на виявлення й розв'язання проблем, які виникають у процесі діяльності, та потребує використання для цих цілей знань з різних галузей науки, культури, техніки [там само, с. 47].

Література

1. Дробницький О.Г. Некоторые аспекты проблемы ценностей / О.Г. Дробницький // Проблема ценности в философии. – М.; Л.: Наука, 1966.
2. Дослідницька робота школярів з біології: навч.-метод. посіб. / за заг. ред. С.М. Панченка, Л.В. Тихенко. – Суми: Університет. книга, 2008. – 368 с.
3. Формирование личности старшеклассника / под ред. И.В. Дубровиной. – М., 1989.
4. Круглов Б.С. Роль ценностных ориентаций в формировании личности школьника / Б.С. Круглов // Психологические особенности формирования личности школьника. – М., 1983. – С. 4–15.

Анонції

Світлана ШЕВЧУК

Дослідницька еколого-натуралістична робота в структурі ціннісних орієнтацій старшокласників на етапі професійного самовизначення

У статті розглядається пошуково-дослідницька еколого-натуралістична діяльність школярів як важливий стимулюючий фактор розвитку творчої особистості, формування її творчої активності та самостійності. Підкреслюється, що дослідницька робота посідає чільне місце в структурі ціннісних орієнтацій старшокласників, особливо на етапі професійного самовизначення.

Ключові слова: ціннісні орієнтації, еколого-натуралістична дослідницька діяльність, самовизначення.

Світлана ШЕВЧУК

Исследовательская эколого-натуралістическая работа в структуре ценностных ориентаций старшекласников на этапе профессионального самоопределения

В статье рассматривается поисково-исследовательская эколого-натуралістическая деятельность школьников как важный стимулирующий фактор развития творческой личности, формирования ее творческой активности и самостоятельности. Подчеркивается, что исследовательская работа занимает весомое место в структуре ценностных ориентаций старшекласников, особенно на этапе профессионального самоопределения.

Ключевые слова: ценностные ориентации, эколого-натуралістическая исследовательская деятельность, самоопределение.

Svitlana SHEVCHUK

Ecological-naturalistic research work in the structure of value orientations of senior pupils at the stage of the professional self-determination

Ecological-naturalistic search-and-research activity of schoolchildren as an important stimulating factor of the development of creative individual, formation of creative activity and independence is examined in the article. The fact that the research work occupies significant place in the structure of value orientations of senior pupils, especially during the period of the professional self-determination is emphasized.

Keywords: value orientations, ecological-naturalistic research activity, self-determination.

Гуртківці проводять дослідження